

Лук'яненко О.В. «Антипартійна група Маленкова, Кагановича, Молотова» у реакції полтавської освітянської еліти / Олександр Вікторович Лук'яненко // Збірник матеріалів XII студентської наукової конференції історичного факультету. Квітень 2009 року. – Полтава: АСМІ, 2009.

О.В. Лук'яненко

«АНТИПАРТІЙНА ГРУПА МАЛЕНКОВА, КАГАНОВИЧА, МОЛОТОВА» У РЕАКЦІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОСВІТЯНСЬКОЇ ЕЛІТИ

Липень 1957 приніс нове збудження в спокійне життя будівників комунізму. Рік назад без зайвих пересторог, 3.07.1956 року, було опубліковано текст постанови ЦК КПРС «Про подолання культу особи і його наслідків». Стимулююча сила цієї постанови, що рухала людей уперед, поступово згасала. А після цього так само неочікувано для країни, як і рік тому, на сторінках газет з'явилася постанова пленуму ЦК КПРС «Про антипартійну групу Маленкова Г.М., Кагановича Л.М., Молотова В.М.» від 22-29.06.1957 року.

Колектив Полтавського педагогічного інституту дізнався про зміну в політичному житті країни також на день раніше від того, як це стало відомо пересічним громадянам. На загальних закритих партійних зборах 3 липня 1957 року були присутні 62 особи (59 членів КПРС та 3 кандидати в члени Компартії). Перед зібранням секретар обкому КПУ Г.Базилевич зачитав «Лист ЦК КПРС до партійних організацій, до всіх членів і кандидатів у члени партії про рішення червневого пленуму ЦК КПРС «Про антипартійну групу». З приводу неочікуваної новини мали змогу висловитись 10 чоловік, після чого надійшла пропозиція припинити виступи. Напевне, загальна виснаженість від неочікуваного ходу подій змусили закінчити збори, коли звичайне повторення завчених одноманітних фраз підтримки почало набридати присутнім. Однак, проаналізувавши виступи учасників зборів, ми можемо виокремити основні напрями їхньої реакції:

- декларація підтримки дій та рішень ЦК (10 виступів з 10 – 100%);
- вихваляння далекоглядності М.С. Хрущова (3 виступи з 10 – 30%);
- спроби обілити Сталіна (3 виступи з 10 – 30%);
- пошук «змовників» серед пересічних громадян (3 виступи з 10 – 30%).

Яким же чином реагувала освітянська еліта Полтави на подібне політичне рішення «горішніх» державників? Особливо помітним було розуміння того, що Хрущов «прибирав» тих, хто заважав йому втілювати заплановані реформи у життя. Але з приводу цього не пролунало жодного критичного зауваження, лише гарячі слова вдячності першому секретареві за турботу. Л.Олійник стверджувала, що діяльність Хрущова «викликає тільки радість»; її колега, М.Малич, наголосила, що саме Микита Сергійович «поступає як справжній лєнінець, буває на фабриках, заводах, у колгоспах, общаючись з народом, він відновив лєнінський стиль роботи. Честь йому і слава від усього радянського народу». Історик В.Костенко, який рік назад виступав проти культу особи Сталіна, тоді однозначно виголосив, що «всі наші успіхи, як нам відомо, зв'язані з іменем Микити Сергійовича Хрущова». Культ одного вождя поступово замінювався іншим, «демократизованим варіантом» одноосібного керманіча великої країни.

Серед виступаючих були й ті, хто відверто почав проводити кампанію з реанімації сплюндрованої пам'яті Йосипа Сталіна. М.Різун звинуватив їх в організації репресій 1937-1938 років, особливо причетних до вбивства військових: «Так, наприклад, т. Сталін розмовляв з Якіром і був про нього позитивної думки. Молотов, Каганович переконали Сталіна в тому, що Якір ворог народу». Безневинність Йосипа Віссаріоновича, його безвольність та здатність сліпо слідувати чужим переконанням виявилися гарним виправданням померлому вождю народів не лише для секретаря парторганізації ПДП Різуна. Кров Якіра, Тухачевського, Блюхера на руках антипартійної трійці бачив і М.Чупрун. Викладач історії В.Костенко називав викритих змовників «корішками Берія», винних у численних злочинах сталінської доби, діяльність котрих, «якби вона не була присічена, привела б

до кривавих наслідків». Такі стереотипи підсилювалися Хрущовим за кожної ліпшої нагоди. З його виступів було очевидним, що вплив Лаврентія Павловича стає однією з вирішальних причин утворення антипартійної групи: чого вартий приклад Малєкова, який «був його тінню, був знаряддям в руках Берія»?

Після оголошення цькування на колишніх елітних політиків рядові комуністи Полтави не скупилися на «компліменти». Викладачі Л.Олійник, М.Різун згадували, як «Молотов виступив проти налагодження відносин з Югославією», як «Малєнков по-зłodійському каюся, вибачався, в той же час створював і очолював фракцію, за своєю суттю й мораллю, підпільну групировку». Загалом у бік Молотова, Кагановича та Малєнкова лунало безліч неласкавих епітетів та порівнянь. За недовгий час зборів їх назвали «зłodіями», «шкурниками», «кар'єристами», «ворогами народу», «фарисеями», «змовниками». Та найбільш живописними були все-таки висловлювання кандидата філологічних наук, директора інституту М.Семиволоса, який з боєм засуджував антипартійну групу, що «занєсла ніж, щоб вдарити в саме серце нашого народу». В умовах панування наукового атеїзму, Семиволос не гребував тим, щоб обізвати зрадників «христопродавцями», «іудами» та «торгашами».

Не менш красномовним був директор інституту і під час проведення зборів міського партактиву 4 липня 1957 року. Працюючи на публіку, Семиволос узагальнив у своєму виступі усі думки своїх підлеглих. Тут можна було побачити і спроби виправдати Сталіна, за спиною якого чинили свої злочини розвінчані опозиціонери, і підтримку Хрущова як лідера партії, яка «ніколи не схиляла голову ні перед якими авторитетами, які б вони не мали заслуги в минулому». Та більше за все директору Педінституту шкода, що від подібних «відщепенців, скептиків, маловірів» партії була «велика шкода, а кара мала». Однак наскільки б чуттєвими не були вступи, а сувора партійна реальність вимагала від партійних організацій відповідної роз'яснювальної роботи.

Але скоро форсована політична ізоляція Молотова, Маленкова та Кагановича на певний час припинилася. Як писала преса, «радянський народ змів їх зі свого шляху, і, як бачимо, швидкими темпами йде вперед, невпинно розвиває соціалістичну економіку». контрольований з усіх боків народ викинув заряд негативу, що накопичився за рік, і міг знову працювати на ниві соціалізму.

О.В.Лук'яненко, магістрант

(наук. кер. проф. Б.В. Год)

АНГЛІЙСЬКА ОСВІТНЯ СИСТЕМА ПІСЛЯ ЗАКОНУ ПРО ВІДКРИТІСТЬ ТА ПОЗАКОНФЕСІЙНІСТЬ ШКІЛ 1868-1869 РР.

Картина освіти Британської імперії на початок ХІХ століття більше нагадувала середньовічну: замкнену, схоластичну, глибоко теологізовану. Щоб зарадити цьому, парламент Британії прийняв закони 1868 та 1869 років, котрим відкрив школи для всіх віросповідань, якщо тільки в уставах засновниками не було вказано іншого. Ці формальні обмовки давали привід не нести відповідальності за порушення закону, бо у будь-який час доволі легко було відшукати необхідну статтю у статуті навчальних закладів, які в основному і засновувалися лише з урахуванням корпоративних інтересів.

Подальша парламентська діяльність розгорталася навколо розв'язання питання доцільності викладання курсу Закону Божого у школі. Тогочасний чільник департаменту освіти Форстер на першому етапі дебатів пропонував, щоб у школах кожного округу під наглядом шкільних комітетів викладалася та релігія, яку сповідувала більшість місцевого населення. Чи варто казати, що подібна пропозиція викликала неоднозначні емоції серед парламентаріїв. Вони були затятими не лише серед лордів, а й серед Палати представників, яка довгі роки поділяла точку зору одного зі своїх представників Г.Генлі, котрий освіту без церковних інституцій називав «просто помийною системою з води та молока без сили та життя». Противники присутності церкви у школі вимагали віддати все на розсуд держави: від викладання предметів загального циклу до суто релігієзнавчих проблем. Їхні ідеї влучно висловив член парламенту Фокс: «Релігія в усьому; немає жодної глави у Біблії, в якій не пропонувалися у той же самий час і уроки світської мудрості; рівно і в природі немає жодного предмета, який не учив би релігії». Та поступово віги-дисиденти, Церковна партія, з ім'ям якої почало поєднуватись поняття про супротив усіляким реформам народної освіти, та противники конфесіональних шкіл пішли на компроміс, закріплений у біллі про свободу

совісті. Згідно з ним, релігійне навчання не виключалося з програми навчальних закладів під наглядом шкільних комітетів, однак графік проведення останніх переносився на період до чи після класних занять, щоб дитина за вибором батьків мала змогу втриматись від участі у них. Білль стверджував: «Релігійна освіта має бути чисто релігійною, у найширшому розумінні слова, але в жодному разі не конфесійною». Такий підхід залишав за школою лише читання та тлумачення Біблії, забороняючи вивчення катехізисів чи молитовників окремих віросповідань.

Більшість публічних шкіл (як от Вінчерстер, Шрусбері чи Еппінгем) усе ще розташовувалися у монастирях та абатствах старовинних єпископських міст, а інші тільки-но переїхали на більш-менш нейтральну територію (як це було зі школою Чартерхауз, що 1870 року переїхала з монастиря у Лондонському Сіті в долину Суррея). Це грало не на користь лібералізації освіти. Однак, слід зауважити, що деякі школи все ж вибивалися із загального переліку вузькоконфесійних навчальних закладів.

На кінець XIX століття кампанія з очищення шкіл від клерикалізму дала помітні плоди у південному регіоні. Релігійність зберігалася здебільшого у вигляді загальної молитви перед початком занять у великих залах, як це було у старовинному Дульвічському коледжі.

Доволі цікаве розв'язання проблеми релігійних шкіл знайшли мешканці середніх рівнинних районів Британії. У місті Таунтон, столиці графства Соммерсет, місцева влада надавала рівну додаткову фінансову допомогу трьом заснованим майже одночасно школам різних віросповідань: Дисидентському коледжу (Independent College), Коледжу Королеви (Queen's College) та Коледжу Короля (King's College). Однак, якщо перший навчальний заклад, маючи директором конгрегаціоналіста, навчав 150 представників усіх віросповідань і мав доволі пристойний стан справ, два інших ледь животіли.

Специфічно легко вирішилося питання мультирелігійних шкіл на сході країни. Причиною легкості слід шукати у даних, отриманих Комісією лорда

Таутона 1865 року. Тоді виявилось, що з 28 міст Уельсу, у яких проживало 226.567 чоловік, 20 не мали жодної граматичної школи. Тому подальший потрібний розвиток початкової освіти проходив цілковито за рахунок зборів грошей по підписці з мешканців району, що уже в теорії передбачало співіснування багатьох світоглядів у межах одного навчального закладу (так у 1872 році на світ першим з'явився Коледж Абериствіт (Aberystwyth College)).

Значні успіхи в десакралізації освіти помітні також при просуванні на північ Британських островів. Ліверпуль, відомий одвічним протистоянням більшості фанатично налаштованих протестантів-оранжистів (прибічників Низької Церкви) проти 200 тисяч католицьких ірландських іммігрантів, поступово позбавлявся цього ореолу. До політики релігійного лібералізму, пропагованого Ліверпульським інститутом, долучився створений свого часу як опозиційний йому англіканський навчальний заклад – Ліверпульський коледж. На 1899 рік серед 170 його учнів були і англікани, і католики, і євреї. Конфесійне навчання в Ліверпульському коледжі було відмінене. Звичайно, траплялися випадки зловживань.

Свого часу саме для простежування за подібною практикою порушення лібералізованого законодавства у 1874 році було створено спеціальну Благодійну комісію (Charity Commission) із сем чоловік (шестеро з яких були юристами). Остаточний звіт про роботу комісії 31 грудня 1891 року першим пунктом стверджував, що «в усіх статутах благодійних початкових шкіл ліквідовано відмінність віросповідання», що передбачало доступ дисидентів до участі в роботі шкільних комітетів та знімало з їхніх дітей обов'язок бути присутніми на щоденних літургіях.

Поступово ступінь охоплення загальнонаціональним рухом до релігійної терпимості зріс настільки, що включив не лише загальні навчальні заклади, а торкнувся й вищої школи. На кінець XIX століття Оксфорд, протягом століть зберігаючи релігійне забарвлення діяльності, почав запрошувати на вакантні

почади людей усіх сповідань, хоча до 1870-их років антирелігійні думки були ще доволі міцними.